

A zenetudós útja: az ifjú Molnár Antalról*

Az ifjú Molnár Antal 1906 és 1918 között intenzív levelezést folytatott családjával. A mai olvasó számára meglepő, milyen nyíltan ír a huszoneves Molnár frissen átélt lelki válságairól, pályaválasztási nehézségeiről, fizikai igényeiről, szexuális vágyairól szüleinek, elsősorban édesanyjának, egy olyan életkorban, amelyre inkább a szülőkről való leválás folyamata jellemző. A Demény János-féle levélválogatás, amely 1989-ben jelent meg a *Boëthius boldog fiatalsága* című kötetben, nagyrészt Molnár édesanyjának a hagyatékából került elő.¹ A legkorábbi küldemény 1895-ből vagy 1896-ból származik, a legkésőbbi 1918-ból.² A levelek jelentős hányada keletkezett abban az időszakban – 1909 és 1912 között –, amelyben a későbbi zeneesztéta, a Waldbauer–Kerpely-vonósnégyes tagjaként részese lehetett az új magyar zene zászlóbontásának, így Kodály és Bartók első szerzői estjeinek is 1910. március 17-én és 19-én.

„Micsoda idők, micsoda percek!” – írta március 20-án édesanyjának mámoros lelkesültségben. „Kodály – elemezte az első hangversenyt – első embere az országnak, ez nekem elég; egy perc alatt lett azzá. Mikor Kerpely az első cselló hangokat kiadta, azt a csodás melódiát az ő utolérhetetlen hangjával és művészi ihletével, az ország alvó melle föllélegzett és az elalélt zeneélet arcán rózsaszínű lüktetés lett láthatóvá.”³ A csipkerózsikaálmából ébredő zeneélet két nappal később, a Bartók-esten, ha lehet, még elementárisabb, a lélek legsötétebb bugyraiba is bevilágító élményben részesült: „Ez a zseni, ez a félisten hogyan játszott! Ezek a sosem hallott hangulatok, ezek a lelkünk mélyén kihalászásra váró mélységek, miket

* Jelen tanulmány az NKFIH 123819-es számú pályázat támogatásával jött létre. A tanulmány az MTA BTK ZTI 20-21. Századi Magyar Zenei Archívuma által 2019. május 28-29-én rendezett, a *20. századi zenetörténeti források hitelessége* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett, bővített változata.

¹ MOLNÁR Antal: *Boëthius boldog fiatalsága. Demény János válogatása Molnár Antal leveleiből és írásából* (Budapest, Magvető, 1989), 11–12.

² MOLNÁR *Boëthius*, 83., 379–380.

³ Uo., 113.

csakis nagy lélek érthet meg; a halál és élet határain mozgó ihlet, a problémák problémája egy-egy sóhajtásban, visszafojtott könnyek a hangokból kizokogva: ez az ő zenéje” – írta Bartókról.⁴

Az épp csak húsz éves Molnár Antal ekkor még nem zenetudós, egyelőre fel sem merül benne, hogy ezt a pályát kellene választania. Mégis, a levél mintha előre vetítené későbbi könyveinek Bartók- és Kodály-értelmezését, mintha már érzékelné a két zeneszerző alkatának különbségét, az új magyar zene kettejük alkotói személyiségéből fakadó Janus-arcát. Molnár ekkor még elsősorban az újonnan alakult kvartett zeneszerzéssel és költészettel kokettáló brácsása. Leveleiből egyértelművé válik, hogy a vonósnégyes egy tágabb baráti kör közegében alakult meg, ő maga gimnáziumi és magántanára, az amatőr muzsikus és klasszika-filológus Szilágyi Sándor révén kapcsolódott be a társaság életébe.⁵ Szilágyi volt az, aki Molnárt, a jó módú lipótvárosi ügyvéd fiát bevezette a fővárosi művész- és zenész értelmiség közösségébe; az ő révén ismerkedett meg 1906-ban Kodály Zoltánnal is.⁶ Szilágyi, akárcsak Kodály, az Eötvös Collegium öregdiákja volt, doktori disszertációját az ógörög zeneesztétikáról írta.⁷ Neki volt köszönhető tehát, hogy az ifjú Molnár Antal igen korán megismerkedhetett egy Magyarországon akkortájt igen kevésbé művelt tudományággal, a zeneesztetikával. Ugyanakkor a Kodállal való közeli kapcsolat jelentősen gyengítette Szilágyi befolyását tanítványára. 1911-ben Molnár már úgy érezte: „Sokat, sokat gondolkodok Kodályra, és tisztán látom, hogy életföladatom az ő oldala mellé húz. Imádom ezt az embert, utolsó lehettemig szolgálni fogom. Én boldog, aki ilyen szolgálatra vagyok hivatott!”⁸

Az időszak levelei valójában egy elhúzódó identitásválság dokumentumai, amelyekben egy önmagát kereső, talán túlságosan is sok irányban tehetséges és érdeklődő muzsikus személyisége mutatkozik meg. Akár zenetudós-szindrómaként is értelmezhető e válság, amennyiben a dokumentumok egy olyan fiatalember felfedezőútját tárják fel előttünk, aki egyaránt tehetséges zenei, irodalmi, filozófiai téren, komponál, ír, gondolkodik, és kivételesen fejlett kritikai érzékkel szemléli és rögzíti írásban a körülötte zajló eseményeket. Ám az, hogy e szerteágazó tehetségek végül melyik pályán hasznosulhatnak, igen sokáig a történet résztvevői előtt is homályban marad. A következőkben a Waldbauer–Kerpely-vonósnégyesből való kilépés és a zenetudóssá válás folyamatát igyekszem rekonstruálni, úgy is mondhatjuk: történeti távolságból megkísérelt pszichoanalízis segítségével, különféle, egymásnak gyakran ellentmondó, máskor egymást magyarázó–kiegészítő forrásokra, a zeneesztéta családjának írt leveleire, Molnár kései visszaemlékezéseire, valamint más, kortárs dokumentumokra és ezek kritikai interpretációjára támaszkodva.

⁴ Uo., 114.

⁵ Erről részletesen ír Molnár 1974-es visszaemlékezés-kötetében: *Magamról, másokról* (Budapest, Gondolat, 1974), lásd „A »Magyar Vonósnégyes«” című fejezetet: 18–22., ide: 18.

⁶ Lásd ehhez MOLNÁR *Boëthius*, 90., illetve a közreadó Demény János jegyzeteit: 626.

⁷ Ua.

⁸ Uo., 165.

Az identitásválság legmeghatározóbb mozzanata épp a brácsaművészi tevékenységet, egyáltalán a Waldbauer–Kerpely-vonósnégyes munkájában való folyamatos részvételt érintette, és mélységét jól mutatja, hogy – mint azt az 1912. április 11-én megjelent *Zeneközlöny* hírrovara dokumentálja – két év után időigényes zeneszerzői tevékenységére hivatkozva Molnár ki is lépett az együttesből.⁹ Kései visszaemlékezéseiben utalt arra, hogy valójában Kerpely Jenő züllöttsége sarkallta kilépésre, többek között azért, mert a csellóművész egyszer felvette helyette és tudta nélkül a honoráriumát.¹⁰ Az édesanyjának szóló levelekből azonban a kilépés okainak háttérében több motívum is felsejlik. 1911 nyarán, mint azt az ekkor keletkezett levelek bizonyítják, akuttá vált számára a kérdés, érdemes-e egyáltalán a vonósnégyesben maradnia. Mint július 11-én írta:

„Hogy a quartettel mi lesz, azt attól kell függővé tennem, hogy mennyire állandósul ez a hangulatom. Ha sikerül alaposná tennem, máris otthagynom őket, még akkor is, ha csak ők szedik is le a tejfölt (mint írod), és akkor is, ha evvel ártok a quartettnek, vagy ha kellemetlenségeket okozok is magamnak.”¹¹

A „hangulat”, amelyre a levélben Molnár hivatkozik, egyértelműen a kilépés hosszú ideje formálódó szándékára utal. Csak pár burkolt megjegyzésből sejlik fel, hogy Molnár 1911 tavaszára feltehetően az idegösszeomlás szélére sodródott, amelyben szerepet játszhatott második és egyben utolsó népzenei gyűjtőútjának traumatikus tapasztalata is. Kései visszaemlékezéseiben beszélt arról, hogy Ipolybalogon „rémes tapasztalatokat” gyűjtött, és az átélt impressziókat pszichésen nem volt képes feldolgozni. Úgy érezte: „az ilyen élmények végképp meg tudnának fosztani munkaképességemtől, ha tovább folytatnám a faluzást.”¹² A történeteket a nyár folyamán, a Balti-tengeri üdülőhelyen, Misdroyban igyekezett kiheverni, s az időszakot – egyáltalán nem véletlenül – „gyógyuló nyárnak” nevezte.¹³

Végül úgy döntött, hogy a vonósnégyes 1911. novemberi hollandiai és németországi útja előtt nem fog szakítani partnereivel, bár leveleiben visszatérően panaszkodott arra, hogy a kvartettmunka milyen megterhelő számára („De a quartett az minden, minden erőt lefoglal, semmit sem lehet csinálni, ha az az örök munka a nyakamon lóg”¹⁴). Waldbauer Imrének a Bartók Archívumban őrzött koncertnaplója pontosan rögzíti hány hangversenye volt az éppen megalakuló kvartettnek 1910 és 1911 folyamán. A vonósnégyes egyáltalán nem koncertezett folyamatosan, fellépéseikre tömbökben került sor. Az 1910. márciusi Kodály- és Bartók-est után május 10-én léptek újra színpadra, majd egy igen hosszúra nyúlt nyári szünetet követően

⁹ N.N.: „Hírek”, *Zeneközlöny* 10/19 (1912. április 11.), 622–624., ide: 622.

¹⁰ MOLNÁR »Magyar Vonósnegyes«, 21.

¹¹ MOLNÁR *Boëthius*, 154–155.

¹² MOLNÁR Antal: „Népdalgyűjtés”, in MOLNÁR *Magamról, másokról*, 23–30., ide: 30. Molnár 1910-ben gyűjtött először Gyergyóban, 1911-ben pedig Ipolybalogon. Lásd uo. 23., 30.

¹³ MOLNÁR *Boëthius*, 159.

¹⁴ Uo., 161.

három hangversenyt adtak november 15. és december 15. között.¹⁵ Ezek közé tartozott a Debussy-kvartett december 5-iki magyarországi bemutatója is.¹⁶ Ezt követően azonban tíz hónappal később, 1911 októberében hangversenyeztek megint, a 12 hollandiai koncertet öt németországi, egy bécsi és hat budapesti koncert követte 1912. március 20-áig. Ez volt az utolsó hangverseny, amelyen Molnár, mint az együttes brácsása lépett fel. Az október 18-án induló új koncertszezonzban már Kornstein Egon ült a brácsapultnál.¹⁷ A koncertek közötti hosszú szüneteknek több magyarázata is van, egyike ezeknek, hogy a fiatal kvartett életében a repertoár felépítése valóban sok időt emésztetett fel.

1911 szeptemberének elején a vonósnegyes Balatonalmádiba vonult vissza a külföldi turné előtt próbálni, és ez a próbaidőszak a végletekig fokozta Molnár elkeseredését. Nem tagadta, hogy minden egyes próba „szenvedés” számára: „A rengeteg próba alatt – írta – a megunásig tolakodóvá válnak a legszebb motívumok is, az ember már nem is hallja, figyeli őket, csak a szép játszás, a tónus, egy-egy fogás stb. sikeressége a cél”.¹⁸ Ám önuralmat erőltetett magára, mivel nem akarta társait cserbenhagyni: „Azt belátom, hogy jelenleg nem *én miattam* vagyok itt, hanem egy ensemble miatt, melynek érdekeit kötelességem respektálni.”¹⁹

A leírt mondatok értelmezéséhez feltétlenül figyelembe kell vennünk, hogy bennük a huszonegy éves fiatalember édesanyjának próbálja meg elmagyarázni vívódásainak okát. Mivel nem tudjuk, milyen anyai feddés vagy aggodalom fogalmazódott meg abban a levélben, amelyre válaszul Molnár beszámolója készült, csupán azt rögzíthetjük, hogy Molnár egyfelől panaszkodik, mivel együttérzést kíván kiváltani olvasójából, másfelől viszont felelős döntést hozó, a kamaszos önzést leküzdeni képes, érett felnőttként kíván fellépni. Mégis, tagadhatatlan: megfogalmazásaiból egyértelművé válik, hogy intellektuális értelemben számára nem volt vonzó az aktív előadóművészi tevékenység, úgy tűnik, a legcsekélyebb mértékben sem elégítette ki szellemi változatosságigényét.

Balatonalmádiból hét, tudatosan irodalmi igénnyel megírt, filozofikus tartalmú levelet küldött édesanyjának, amelyek egyrészt saját pályakereséséről, Szilágyi Sándornak e pályakeresésre gyakorolt hatásáról, másrészt a nőkhöz fűződő ellentmondásos viszonyáról és általában véve szerelemről szóltak. A levelek vallomásos, gyakran poétikus hangvétele nem fedheti el a tényt, hogy az akkor huszonegy éves ifjúnak érzékelnie kellett a fiúgyermekük hosszúra nyúlt útkeresését feltehetően

¹⁵ Köszönettel tartozom Vikárius Lászlónak, aki engedélyezte, hogy betekintést nyerjek a BTK Zenetudományi Intézet Bartók Archívumában őrzött Waldbauer-hagyatékba.

¹⁶ Budapesti Hangversenyek Adatbázisa. BTK Zenetudományi Intézet 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum: http://db.zti.hu/koncert/koncert_Adatlap.asp?kID=10938 (utolsó letöltés: 2021. április 18.).

¹⁷ A Budapesti Hangversenyek Adatbázisa szerint az évad első Waldbauer–Kerpely-kvartett hangversenyére október 29-én került sor. Ezen a hangverseny mind Molnár Antal, mind pedig Kornstein Egon fellépett: http://db.zti.hu/koncert/koncert_Adatlap.asp?kID=2193 (utolsó letöltés: 2021. április 18.).

¹⁸ MOLNÁR *Boëthius*, 196–197.

¹⁹ Uo., 169.

aggodalommal nyomon követő szülők elvárását mind szakmai, mind pedig magánéleti téren. Sokáig az irodalmi kibontakozásban bízott:

„Három irányban jelentkezett nálam tehetség. 1.) zeneszerzői 2.) írói 3.) filozófiai (esztétikai) irányban. Mind a mai napig képtelen volnék egyiket vagy másikat tulnyomóvá tenni, fogalmam sincs, melyikre kell a fősúlyt helyeznem. [...] Ha egy ideig nagy nyugalomban vizsgálhatnám e tehetségeket, mindegyikben dolgoznék és mindegyikben eljutnék egy magasabb fokig, akkor kiszülné, hogy melyikben akadok meg és melyikben tudok még tovább haladni. Azt hiszem, az ösztönünk jó vezető ebben a kérdésben. Mindjárt megmondhatom, én azt hiszem, hogy az irodalom a legnagyobb; és pedig miért?, mert a filozófiának közelebbi rokona, mint a zene, s így két tehetség egyesül egy ellen.”²⁰

A kérdést, hogy a zene valóban távolabb áll-e a filozófiától, mint az irodalom, most érdemes figyelmen kívül hagynunk. A zeneesztéta Molnár későbbi tevékenysége mindenestre egészen bizonyosan megcáfolná ezt az állítást. Az ifjúkori levelek stiláris igényessége, a megfogalmazások pontossága és találó volta mindazonáltal egyértelművé teszi, hogy Molnár alaptehetsége irodalmi tehetség, amihez – a levelek mennyiségét és hosszát is tekintetbe véve – egy jelentős mértékű grafománia társult. Hasonló termékenységet a zeneszerzés terén nem tudott felmutatni, sőt leveleiből kiviláglik, hogy a komponálás – a szükséges ihlet hiányában – igen hamar a kvartettezéshez hasonló nyűgként, „szenvédésként” revelálódott számára.²¹

Visszatérve a kvartettből való kilépéshez, nagyon valószínű, hogy a négy fiatalember alapvetően eltérő életszemlélete, személyisége is közrejátszhatott a közöttük kialakuló konfliktusban, sőt a konfliktus kialakulása talán előre látható is volt. Mint még júliusban írta: „Kár ezért a szép quartettért, melynek primása beteg, 2-od hegedűse hülye, brácsása komponista és csellistája Lebemann. Kodály már megjósolta halálát.”²² A sportember Waldbauer betegsége egy, a kezét ért sportsérülés következtében alakult ki, ami miatt 1911 nyarán nem tudott gyakorolni, s így a vonósnégyes próbái is elmaradtak.²³ A „Lebemann” kifejezéssel Molnár arra utal, hogy Kerpely olyan ember, aki minden vágját azonnal ki kívánja elégíteni. Molnár szemében, akit magántanára, Szilágyi Sándor – mint az több levélből is kiderül – a munka és az életvitel terén egyaránt rendkívüli aszkézisre szoktatott,²⁴ ez a magatartásforma több mint visszatetszőnek tűnhetett.

Ennél is többet mond azonban, hogy Molnár a második hegedűst, Temesváry Jánost egyszerűen „hülyének” nevezi, ami egyértelműen dokumentálja azt a szellemi értelemben kibontakozó felsőbbrendűségi érzést, amit csak egy entellektüel táplálhat a szakmuzsikussal szemben. Az intellektuális felsőbbrendűség magatartásformájának ihletője is Szilágyi Sándor lehetett. Molnár „Szilágyizmus”-nak nevezte e

²⁰ Uo., 188.

²¹ Uo., 144.

²² Uo., 155.

²³ Ua.

²⁴ Uo., 184.

magatartásformát,²⁵ amely elsősorban a szellem szabad, asszociatív játékaire ösztönzött:

„Ő megtanított arra, hogy az intelligencia bizonyos irányú fölhasználása különálló élvezettel jár. Megszűntem tehát egy *cél érdekében* (pálya stb.) gondolkozni és fölismertem az észnek azt a képességét, hogy *önmagában*, az általános megismerés érdekében fölhasználva határtalan perspektívát nyit meg a kedély előtt.”²⁶

A levelezés egyértelművé teszi, hogy Molnár csak Waldbauerrel tudott harmonikus kapcsolatot kialakítani a vonósnégyesből, bár ezt a kapcsolatot is beárnyékolták többnyire kibeszéletlenül maradt konfliktusok. Molnár igen hamar erős vonzalmat kezdett táplálni a Waldbauer-család egyik leánya, Ilonka iránt, aki azonban kiköszarazta.²⁷ A Waldbauer-családnál és a családdal együtt eltöltött idő során – részben az ő budapesti, Aradi utcai lakásukon,²⁸ részben Misdroyban, üdülés közben – így Molnár a vágyódás és a visszautasítottság érzése között ingadozott. Ez érthető módon legalább annyira befolyásolta Waldbauer iránti érzelmeit, mint saját brácsaművészi tevékenységével kapcsolatos kétségei. Nem is igazán tudta megfogalmazni, mi zavarta Waldbauer Imrében, amikor édesanyjának beszámolt kettejük kapcsolatáról:

„Hisz ő jó volt hozzám mindig, szeretjük egymást, csak nem passzolunk össze. Valami idegenséget nem tudtam legyőzni sosem. Ezek a fajtában rejlő misztikus ős-különbségek.”²⁹

Kései visszaemlékezésében Molnár említette, hogy az 1911 novemberi hollandiai turné során a plakátokon csupán az ő nevével nem szerepelt a nemesi rangra utaló „von” előtag,³⁰ ami azonban nem feltétlenül kizárólag a brácsaművész plebejus származására utalt, hiszen a kvartett többi tagja sem tartozott a magyar arisztokráciához, hanem inkább Molnár zsidó származására kellett vonatkozzon. Ráadásul a „fajtában rejlő misztikus ős-különbségek” megfogalmazásnak, illetve az idegenségérzetnek a motívuma megjelenik Molnár korábbi és későbbi leveleiben is.

1910 júliusában Kodállal nyaralt együtt az ifjú Molnár Cirkvenicán. Hosszú sétaik során Kodály zsidókkal kapcsolatos gondolatait is megfogalmazta tanítványának. Mint Molnár írta, Kodály „ha zsidókkal van együtt, bizonyos idő múlva valami furcsa hidegséget tapasztal.”³¹ Különös ironia rejlik abban, hogy a fiatal Kodály épp egy zsidó származású tanítványának fogalmazza meg zsigeri antiszemita érzéseit. Ám ez összefügghet azzal is, hogy maga Molnár is meglehetősen ambivalens módon élte meg saját zsidó identitását. Néhány nappal később, minden bizonnyal a kodályi példa hatása alatt írja édesanyjának: „Itt elég sokan vannak, de nem igen látom őket. Büd[ös] zsid[ó] is van, de nem föltűnően sok.”³²

²⁵ MOLNÁR *Boëthius*, 195.

²⁶ Uo., 192.

²⁷ Uo., 184., 632.

²⁸ A családról részletes leírás található uo., 136.

²⁹ Uo., 161.

³⁰ MOLNÁR *A »Magyar Vonósnégyes«*, 19.

³¹ MOLNÁR *Boëthius*, 125.

³² Uo., 127.

Az asszimilált zsidók antiszemitizmusa nem ritka jelenség, legutóbb Füst Milán naplói kapcsán alakult ki vita Magyarországon e jelenségről.³³ Molnár számára a zsidó, illetve keresztény – az ő esetében inkább keresztény³⁴ – önzonosság azonban egyidős identitásválságának a részévé lett. Igaz, zsidó identitásával kapcsolatos ön-reflexiói még 1915–1916-os levelekben is megtalálhatók, amikor a pályaválasztási válságon már nagyrészt túljutott. Ekkor ismerte meg Houston Stewart Chamberlain írásait, köztük az 1905-ben megjelent *Arische Weltanschauung* című alapművet, amely később Hitler eszméinek egyik fő ihletőjeként szolgált. „Chamberlain szerint – írta édesanyjának – a zsidónak nincs igazi erkölcsi alapja; ezt már magam is régen érzem és szenvedem.”³⁵

Molnár, bár ügyvéd apja közbenjárása nyomán katonai szolgálatra alkalmatlannak találtatott,³⁶ tragikusan fájdalmasan szembesült barátai, azaz vele egyidős, olykor asszimilált zsidó, máskor – mint közeli barátja, Bányai Elemér esetében – örmény fiatalok váratlan halálával, olyanokéval, akik hangsúlyozott magyar identitással vállalták a részvételt az értelmiségiek számára kezdetben kulturális szembenállásként revelálódó háborúban.³⁷ A „zsidó erkölcstelenség” motívumának megidézése egyfajta mentegetőzsként is értelmezhető tehát: az általánosan megnevezett „zsidó” valójában maga Molnár, aki az otthon biztonságát választotta, nem pedig a háborúban való kockázatos részvételt.

„Miért van mégis, hogy a zsidók nem olvadnak be, hogy nem hajtják meg fejüket a keresztény világ csodálatos kultúrája előtt? Miért? Mert nem fontos nekik. Mert fajtájuk vágyai, törekvései, irányai nem kultúrtörekvések, nem művészi törekvések, nem politikai törekvések. Valami egészen más lényeg rejlik a zsidó lélek mélyén, valami teljesen megjegecesedett lényeg, amit sejtetek, de még nem bírtam egészen megfogni. Úgy sejttem, hogy a zsidóság nem az élet széppé és változatossá tételére törekszik (mert ez kultúr-törekvés), hanem épp ellenkezőleg: nyugodttá, leszűrtté, egyszerűvé és békéssé akarja tenni. Ezért oly egyszerű a filozófiai nézése, ezért áll pénz-alapra (szolid biztosítása a vitalitásnak), ezért mosolyog a fantasztikus sokféleség láttára, ami az indogermánok lényegét képezi.” „A keresztény kultúra embere azt kérdezi: »milyen a lelkiismereted?« – neki ez veleszületett érzésvilága. A zsidó azt kérdezi: »hogyan biztosítod magad?« – Neki is ez a veleszületett alapérzése.”³⁸

³³ Lásd ehhez SCHEIN Gábor írását: „A »zsidó« Füst Milán Naplójában.” <https://or-zse.hu/hacofe/vol5/schein-fustmilan-muveszet2012.htm> (utolsó letöltés: 2021. április 18.), valamint az erre érkezett válaszokat: GERŐ András: „Zsidó zavar: miért érzi magáénak egy zsidó szervezet a zsidóellenes Füst Milánt?” https://azonnali.hu/cikk/20190121_zsido-zavar-miert-erzi-magaenak-egy-zsido-szervezet-a-zsidoellenes-fust-milant (utolsó letöltés: 2021. április 18.). A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület nyilatkozata a *Szombat* című lapban: <https://www.szombat.org/politika/fust-milan-a-mi-oroksegunk-a-magyar-zsido-kulturalis-egyesulet-kozlemenye> (utolsó letöltés: 2021. április 18.).

³⁴ Molnár következetesen keresztényt használ, ami arra utal, hogy a Molnár-család valamely protestáns egyházban keresztelkedett ki. Magáról a kikeresztelkedésről azonban semmilyen információ nem áll rendelkezésre. Demény János a *Boëthius boldog fiatalága*-kötetben sem az előszóban, sem a jegyzetekben nem nyújt erről tájékoztatást.

³⁵ Houston Stewart CHAMBERLAIN: *Arische Weltanschauung* (München, Bruckmann, 1905). Lásd továbbá 293.

³⁶ Uo., 350.

³⁷ Uo., 306–307.

³⁸ Uo., 325–326.

Mint ez az idézet bizonyítja, a háborús levelek többnyire arra törekszenek, hogy a faji magyarázat révén gyógyírt kínáljanak Molnár büntudatára. A világháború, és az abban el nem játszott szerep e büntudatot megnövelte – ez egy 1926-os *Lusta vagyok* című feljegyzéséből is egyértelművé válik³⁹ –, de valójában az érzés már a pályakereső válságidőszaknak is alapvető érzülete volt: büntudatot váltott ki a kvartett elhagyása, a szülői elvárásoknak megfelelni nem tudás, a szülőktől való anyagi függés vagy éppen a Szilágyi iránt lassan kibontakozó hálátlanság. És büntudatot váltott ki a kikeresztelkedés is:

„Mély igazságot mondott Kohn Sámuel, mikor kitérésünk alkalmával azt mondta, hogy az ellenség táborába megyünk át. Mert a két tábor egymást megérteni nem fogja soha. Érzem, hogy a zsidó probléma a világtörténet legélesebb tragikuma.”⁴⁰

Hogy Molnár szüleinek nevelési elveiben a lelkiismeretfurdalásra és büntudatkeltésre, mint a gyermek formálódási folyamatának mozgatórugójára történő építés milyen szerepet játszott, a dokumentumok hiányában nem rekonstruálható, az azonban világos, hogy a személyiségfejlődésére leginkább hatást gyakorló magántanára, Szilágyi Sándor pedagógiájának megkerülhetetlen eszköze volt. Kettejüknek az anya hagyatékában megőrzött, 1906 májusából származó, a kamasz Molnár tanára elleni lázadását rögzítő levélváltása egészen egyértelműen dokumentálja, hogy Szilágyi Molnárnál épp azáltal kívánt büntudatot ébreszteni, hogy rámutatott önzésére, lustaságára, elkényeztettségére és a makacs ellenállásra, amit a fiú a tanár felállította szabályokkal szemben mutatott.⁴¹

A leveleket közreadó Demény János pontosan ebben a kontextusban értelmezi a viharos hangú levélváltást.⁴² Ám a Balatonalmádiból 1911-ben, azaz a nagy identitásválság idején anyjának írott vallomások leveleiben olvasható egyik utalás egészen más megvilágításba helyezi az akkor kialakult helyzetet: „Ő [mármint Szilágyi] szerelmes volt belém és úgy akarta önmagának kényelmessé tenni a dolgot, hogy magához idomította a kedvesét. (Ezt ti nem láttátok, aminthogy egy szülő soha semmit sem lát.)”⁴³ Szilágyinak a levélrészletből kikövetkeztethető homoerotikus közeledése a kamaszfiúhoz sok mindenre magyarázattal szolgálhat, elsősorban azt világítja meg, hogy ténylegesen milyen trauma vezetett az 1911-es súlyos identitásválsághoz, az összeomláshoz. A belőle táplálkozó és az ifjú Molnár egész életét körbefonó büntudat és bizonytalanságérzet végül mégis elvezetett a megoldáshoz, amelyre a válságot kiváltó Szilágyi éppúgy mintát mutathatott, mint Kodály: Molnár Antal rátalált saját útjára a zenetudomány felé.

³⁹ MOLNÁR Antal: „Lusta vagyok.”, MOLNÁR *Boëthius*, 55–58.

⁴⁰ Uo., 327.

⁴¹ Uo., 90–99.

⁴² Lásd Demény jegyzetét, uo., 625–627.

⁴³ Uo., 194.

The Way to Musicology. The Early Years of Antal Molnár

The music aesthete and musicologist Antal Molnár (1890–1983) began his career as a viola player in the world-famous Hungarian Waldbauer-Kerpely String Quartet in 1911. Though he played in the string quartet only till 1912, he had the opportunity to take part in music historic events such as the first author's nights of Bartók and Kodály. My study focuses primarily on the history of this early period, and it seeks to explore how Molnár, who had multiple talents in literature, music and philosophy, found his own path and how he chose to carry on a career as a musicologist. The study, which uses the methods of psychoanalysis and text interpretation, examines concepts and phenomena that are characteristic of both the era and Molnár's career, such as sense of guilt, latent homosexuality and the anti-Semitism of baptised Jews.